

Верховний
Суд

Перегляд Великою Палатою Верховного Суду судових рішень у справах про порушення митних правил на підставі рішень ЄСПЛ

Віталій Уркевич

секретар Великої Палати Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

IV Форум з митного права та
міжнародної торгівлі

місто Чернівці, 05 вересня 2025 року

Велика Палата Верховного Суду

- Постійно діючий колегіальний орган Верховного Суду, до складу якого входить 21 суддя Верховного Суду (частина перша статті 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).
- Велика Палата Верховного Суду переглядає постанови по справах про адміністративні правопорушення щодо порушення митних правил у випадку встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною (Європейським судом з прав людини), порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом.

Виконання рішення ЄСПЛ

- Відповідно до статті 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та статті 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) Україна зобов’язана виконувати остаточне рішення ЄСПЛ у будь-якій справі, в якій вона є стороною.
- Виконання рішення ЄСПЛ передбачає: а) виплату стягувачеві відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру; б) вжиття заходів загального характеру.
- Додатковими заходами індивідуального характеру є: а) відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який стягувач мав до порушення Конвенції та протоколів до неї; б) інші заходи, передбачені у рішенні ЄСПЛ.
- Відновлення попереднього юридичного стану стягувача здійснюється, зокрема, шляхом: а) повторного розгляду справи, включаючи відновлення провадження у справі; б) повторного розгляду справи адміністративним органом (стаття 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»).

Заява про перегляд судового рішення

- Заява про перегляд постанови по справі про адміністративне правопорушення може бути подана особою, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною.
- Заява про перегляд може бути подана не пізніше одного місяця з дня, коли особі, на користь якої постановлено рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, стало відомо про набуття цим рішенням статусу остаточного.
- У разі пропущення строку для подання заяви з причин, визнаних поважними, він може бути поновлений за клопотанням особи, яка подала заяву.
- Заява повертається особі, яка її подала, якщо вона не порушує питання про поновлення цього строку, а також якщо у поновленні строку відмовлено.

Процесуальні аспекти перегляду судового рішення

- Справа про перегляд постанови по справі про адміністративне правопорушення щодо порушення митних правил на підставі рішення ЄСПЛ розглядається Великою Палатою Верховного Суду (частина перша статті 297-8 КУпАП).
- Проведення за заявою відкривається постановою судді, витребовуються матеріали справи, а також від Мін'юсту – автентичний переклад рішення ЄСПЛ.
- Особа, яка подала заяву до Верховного Суду, інші особи, які беруть участь у провадженні у справі про адміністративне правопорушення, у разі їх прибуття у судові засідання мають право надати пояснення по суті заявлених вимог. Неприбуття належним чином повідомлених осіб не перешкоджає судовому розгляду справи.
- За наслідками розгляду справи виноситься одна з таких постанов: 1) про повне або часткове задоволення заяви; 2) про відмову у задоволенні заяви (стаття 297-9 КУпАП).
- Якщо суд дійшов висновку про повне або часткове задоволення заяви, він має право: 1) скасувати постанову (постанови) та закрити провадження у справі; 2) скасувати постанову (постанови) та передати справу про адміністративне правопорушення на новий розгляд до суду, який виніс оскаржувану постанову; 3) змінити постанову (постанови).

Рішення ЄСПЛ від 13 січня 2022 року у справі «Краєва проти України» (Case of Krayeva v. Ukraine, заява № 72858/13) (I)

- На заявницю було накладено штраф у розмірі 48661,56 євро як стягнення за адміністративне правопорушення, у вчиненні якого вона була визнана винною.
- За практикою ЄСПЛ накладення штрафу в принципі становитиме втручання в право, гарантоване першим абзацом статті 1 Першого протоколу до Конвенції, оскільки воно позбавляє відповідну особу майна.
- Стосовно законності втручання ЄСПЛ вказав, що постанова апеляційного суду про сплату штрафу заявницею була ухвалена на підставі частини першої статті 483 Митного кодексу України (далі – МК), яка передбачала обов'язкове накладення штрафу та конфіскацію товарів у випадку встановлення, що декларант намагався приховати товари від митного контролю, у тому числі шляхом подання митним органам неправильних відомостей для розрахунку митної вартості імпортованих товарів.

Рішення ЄСПЛ від 13 січня 2022 року у справі «Краєва проти України» (Case of Krayeva v. Ukraine, заява № 72858/13) (II)

- ЄСПЛ зазначив, що на підставі фактів та з огляду на доводи сторін можна поставити під сумнів встановлення національними судами достатньою мірою того, що дії заявниці становили правопорушення, передбачене частиною першою статті 483 МК. Зокрема, у формулюванні законодавчої норми йдеться про «незаконну мету приховування товарів від митного контролю», що, на думку Суду, передбачає умисне подання декларантом неправдивих відомостей і документів митному органу.
- Водночас протягом усього провадження заявниця послідовно стверджувала, що помилково подала митним органам неправильні відомості, не помітивши, що надісланий їй продавцем рахунок-фактура був неправильним.
- ЄСПЛ констатував порушення Україною статті 1 Першого протоколу до Конвенції, яке полягало у тому, що накладене на заявницю стягнення, зокрема розмір штрафу становило непропорційне втручання у її майнові права.
- ЄСПЛ також зауважив, що національне законодавство дозволяє заявниці вимагати перегляду справи та дає право національним судам у поновленому провадженні прямо застосовувати Конвенцію та практику Суду у випадку суперечності між ними та положеннями національного законодавства.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 липня 2022 року у справі № 334/5231/13-п (провадження № 13-9звo22) (I)

- Заявниця просила скасувати постанову суду апеляційної інстанції, зазначала, що апеляційним судом не були взяті до уваги та не досліджені докази, які ставлять під сумнів наявність в її діях складу правопорушення, а при призначенні покарання не було враховано її матеріальний стан.
- ЄСПЛ визнав порушення Україною своїх зобов'язань при вирішенні судом справи про порушення митних правил за частиною першою статті 483 МК у частині накладення на заявницю непропорційного стягнення, що становило непропорційне втручання в її майнові права всупереч вимогам статті 1 Першого протоколу до Конвенції.
- Також ЄСПЛ вказав на відсутність необхідності у постановленні окремого рішення щодо прийнятності та суті наведених тверджень про порушення статті 6 Конвенції.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 липня 2022 року у справі № 334/5231/13-п (провадження № 13-9звo22) (II)

- ЄСПЛ, поставивши під сумнів наявність у діях заявниці складу правопорушення, передбаченого частиною першою статті 483 МК, з огляду на позицію щодо відсутності в її діях умислу, зазначив про те, що у постанові апеляційного суду не міститься належних спростувань таких аргументів заявниці.
- Констатувавши, що накладене апеляційним судом стягнення становило непропорційне втручання в майнові права заявниці, ЄСПЛ вказав на невмотивованість постанови апеляційного суду й у цій частині, зазначивши про відсутність у ній оцінки пропорційності накладеного стягнення, характеру й способу вчиненого правопорушення, даних про особу заявниці, її майновий стан тощо. Це свідчить про неповне дослідження судом апеляційної інстанції доказів під час судового розгляду, необґрунтованість судового рішення, що є істотним порушенням таких засад судового провадження, як законність, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів.
- З огляду на констатований ЄСПЛ характер порушень, їхню правову природу, стадію провадження, на якій вони були допущені, ВП ВС вирішила, що їх виправлення можливе шляхом застосування такого заходу індивідуального характеру, як повторний апеляційний перегляд справи щодо заявниці.

Рішення ЄСПЛ від 29 серпня 2024 року у справі «Ганущак проти України» (Case of Ganushchak v. Ukraine, заява № 40776/16) (I)

- Заявник скаржився за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на незаконне та непропорційне покарання у вигляді конфіскації і штрафу, накладене на нього за порушення митних правил, а саме, ввезення автомобіля в Україну через закритий пункт пропуску в Криму.
- За висновком ЄСПЛ, накладення штрафу в розмірі, еквівалентному вартості конфіскованого автомобіля, становило втручання в право заявника на мирне володіння своїм майном.
- ЄСПЛ зазначив, що суди першої та другої інстанцій дійшли протилежних висновків стосовно питання, чи охоплювало поняття товарів у статті 482 МК транспортні засоби особистого користування, і, таким чином, чи застосовувалася ця стаття до дій заявника.

Рішення ЄСПЛ від 29 серпня 2024 року у справі «Ганущак проти України» (Case of Ganushchak v. Ukraine, заява № 40776/16) (II)

- Наведені заявником приклади постанов національних судів свідчать, що у самому апеляційному суді не було згоди стосовно цього питання, а оскаржувана постанова апеляційного суду суперечить низці його попередніх постанов, у яких він підтверджував, за майже ідентичних обставин, що транспортний засіб особистого користування не мав розглядатися як «товар» у розумінні статті 482 МК. Попри безпосереднє посилення заявника на одну з таких постанов, апеляційний суд не надав жодних пояснень, чому він дійшов іншого висновку в цій справі.
- ЄСПЛ зазначив, що розбіжностей у практиці з цього питання достатньо для встановлення за обставин цієї справи, що заявник не міг передбачити оскаржуване втручання у вигляді постанови апеляційного суду та його наслідки, а тому воно було несумісним із принципом законності, закріпленим у статті 1 Першого протоколу до Конвенції.
- ЄСПЛ констатував порушення Україною статті 1 Першого протоколу до Конвенції та присудив заявнику відшкодування матеріальної шкоди у розмірі 2007,00 євро (накладений штраф – 100 відсотків вартості автомобіля).

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 квітня 2025 року у справі № 668/10895/15-п (провадження 13-33зво24) (I)

- Заявник просив скасувати постанову апеляційного суду і закрити провадження у зв'язку з відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення, передбаченого частиною першою статті 482 МК.
- На думку автора звернення, оскільки ЄСПЛ не вирішував питань, пов'язаних з відшкодуванням майнових прав на конфіскований транспортний засіб, то перегляд постанови в повному обсязі необхідний для формування правового висновку з питань застосування положень статті 482 МК.
- У контексті застосування статті 41 Конвенції до обставин цієї справи ЄСПЛ зазначив, що встановлення порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції саме собою становить достатньо справедливую сатисфакцію моральної шкоди, та з огляду на висновки щодо втручання в майнові права заявника присудив йому відшкодувати матеріальну шкоду в розмірі штрафу, який він мав сплатити. Виплата такого відшкодування здійснена у повному обсязі у виконавчому провадженні 25 жовтня 2024 року.
- Майнове становище заявника, втручання в яке встановлено ЄСПЛ, відновлено шляхом виплати йому відшкодування.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 квітня 2025 року у справі № 668/10895/15-п (провадження 13-33зво24) (II)

- ЄСПЛ не визнавав постанову апеляційного суду про винуватість заявника такою, що в цілому ставить під сумнів результат справи про адміністративне правопорушення, адже за змістом рішення ЄСПЛ заявник не скаржився на недотримання Україною його права на справедливий суд і погодився, що втручання за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції становило саме накладення штрафу в розмірі, еквівалентному вартості конфіскованого автомобіля.
- Звідси такий додатковий захід індивідуального характеру, як повторний розгляд справи про адміністративне правопорушення стосовно заявника, включаючи поновлення провадження, не може бути застосованим.
- ВП ВС відмовила в задоволенні заяви про перегляд судового рішення.

Рішення ЄСПЛ від 12 грудня 2024 року у справі «Сапіташ та інші проти України» (Case of Sapitash and others v. Ukraine, заява № 864/16 та інші)

- ЄСПЛ констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, яке полягає у непропорційному стягненні у справі щодо порушення митних правил – конфіскації незадекларованої готівки (10070,00 польських злотих та 5673,00 доларів США) додатково до накладеного штрафу (1700,00 грн).
- Суд наголосив, що встановлення вказаного порушення Конвенції не означає, що заявник не мав нести жодної відповідальності за порушення, яке він вчинив, не задекларувавши готівку.
- Разом з цим ЄСПЛ не виявив інших порушень прав і свобод, зокрема порушень статей 6 або 13 Конвенції. Скарги заявника щодо несправедливості судових проваджень у справах про порушення митних правил були визнані ЄСПЛ неприйнятними відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.
- Також ЄСПЛ зазначив, що заявник не подав жодних вимог щодо справедливої сатисфакції, хоча йому було запропоновано це зробити, а звідси відсутні підстави присуджувати суму сатисфакції. Встановлене судом порушення само собою становить достатню справедливу сатисфакцію моральної шкоди, зазваної заявником.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 серпня 2025 року у справі № 163/1065/15-п (провадження 13-5зво25) (I)

- Заявник просив переглянути судові рішення у справі про адміністративне правопорушення та скасувати постанови у зв'язку з установленням ЄСПЛ порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.
- Зазначав, що суди залишили поза увагою докази щодо законності походження грошових коштів та правомірного володіння цими коштами, що призвело до непропорційного призначення адміністративного стягнення у вигляді конфіскації іноземної валюти (10070,00 польських злотих та 5673,00 доларів США, що за курсом НБУ становило 196624,10 грн).
- Наголошував на тому, що заявник не заперечував факту недекларування готівки, разом з тим надавав судам попередніх інстанцій докази законності походження коштів, а тому просив врахувати позицію ЄСПЛ, що конфіскація валюти була непропорційною до вчиненого ним правопорушення.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 серпня 2025 року у справі № 163/1065/15-п (провадження 13-5зво25) (II)

- Обставини цієї справи відрізняються від справ, в яких конфіскація стосувалася активів, отриманих внаслідок вчинення кримінального правопорушення, які вважалися отриманими незаконним шляхом або призначеними для використання у незаконній діяльності («Ісмаїлов проти Росії» (Ismayilov v. Russia), пункт 36, та в рішенні у справі «Гріфхорст проти Франції» (Grifhorst v. France), заява № 28336/02, пункт 99, від 26 лютого 2009 року).
- Під час перевірки на безпеку, за результатом якої було складено протокол про порушення митних правил, а також під час розгляду справи судом, заявник не заперечував факту перевезення готівки.
- Єдиною протиправною (хоча й не кримінально караною) дією заявника було недекларування у встановленій формі точної суми переміщуваної валюти під час проходження спрощеної процедури митного контролю «зеленим коридором», що суперечило вимогам МК та постанови Правління НБУ № 148 від 27 травня 2008 року «Про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України».

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 серпня 2025 року у справі № 163/1065/15-п (провадження 13-5зво25) (III)

- Суди не встановили обставин, які свідчили б про те, що заявник міг завдати серйозної шкоди державі: він не ухилявся від сплати мита або будь-яких інших зборів і не завдав державі будь-якої іншої матеріальної шкоди. Конфіскація не була направлена на відшкодування матеріальної шкоди, оскільки держава не зазнала жодних втрат внаслідок недекларування заявником коштів, а конфіскація грошових коштів була стримуючою та каральною за своїм призначенням.
- ЄСПЛ уже встановлював аналогічні порушення у рішеннях від 11 липня 2019 року у справі «Садоха проти України» (Case of Sadocha v. Ukraine, заява №77508/11) та від 09 грудня 2021 року у справі «Яремійчук та інші проти України» (Yaremiychuk and Others v. Ukraine, заява №2710/13 та інші).
- Рішенням КСУ від 21 липня 2021 року № 3 р(II)/2021 у справі № 3-261/2019(5915/19) визнано такими, що не відповідають Конституції України окремі положення абзацу другого статті 471 МК в частині конфіскації товарів, які стали безпосередніми предметами порушення. Обов'язкова конфіскація валютних цінностей не забезпечує справедливого балансу між публічними інтересами та захистом права власності особи та не узгоджується з принципом верховенства права.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 серпня 2025 року у справі № 163/1065/15-п (провадження 13-5зво25) (IV)

- Законом України від 16 лютого 2022 року № 2058-IX, зокрема, статтю 471 МК «Недекларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами» викладено в новій редакції, яка передбачає адміністративну відповідальність у вигляді штрафу за недекларування товарів, усуваючи непропорційне стягнення, пов'язане з обов'язковою конфіскацією.
- Нова редакція статті 471 МК зберігає можливість конфіскації — але лише у відношенні певної категорії товарів (обмежених або заборонених) і лише як альтернативу штрафу, а не як обов'язковий захід.
- ВП ВС заяву задовольнила частково, змінила постанови суду першої та апеляційної інстанції, виключивши з них адміністративне стягнення у виді конфіскації в дохід держави вилученої іноземної валюти.

На розгляді Великої Палати Верховного Суду

- Рішенням від 03 квітня 2025 року у справі «Спектор проти України» (Case of Spektor v. Ukraine, заява № 11119/24) ЄСПЛ констатував порушення Україною пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відмовою у доступі до суду вищої інстанції.
- Заявник скаржився на відмову у доступі до суду вищої інстанції, оскільки суд апеляційної інстанції відмовив йому у поновленні строку на оскарження постанови суду першої інстанції, якою заявника було визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого частиною шостою статті 470 МК та застосовано до нього адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 170000,00 гривень.
- Посилаючись на вказане рішення ЄСПЛ, заявник звернувся до ВП ВС зі заявою про перегляд судового рішення, в якій просить постанову суду апеляційної інстанції скасувати з передачею справи на новий апеляційний розгляд.
- Постановою судді ВП ВС від 05 червня 2025 року у справі № 404/8908/23 (провадження № 13-25зво25) відкрито провадження з перегляду судового рішення.

Верховний
Суд

Скористайся сучасними правничими ресурсами

База правових позицій Верховного Суду

Інтелектуальна система пошуку правових висновків, яка поєднує унікальне контентне наповнення та новітні технології добору релевантної практики ВС та ЄСПЛ, зокрема з використанням можливостей штучного інтелекту.

Facebook

На офіційній Facebook-сторінці Верховного Суду публікується інформація про діяльність Суду, зміст ухвалених судових рішень, актуальні тенденції в судовій практиці, анонси заходів, що проводяться у ВС тощо.

Supreme LAB

Інноваційний ресурс, який надає зручний доступ до інформації про справи, що розглянуті палатами, об'єднаними палатами та Великою Палатою ВС або перебувають у них на розгляді, а також зразкові справи.

Огляди та дайджести судової практики

Тематичні та періодичні аналітично-правові збірники з актуальною судовою практикою ВС, ЄСПЛ, Суду Справедливості ЄС.

Supreme Observer

Портал сучасного права, що акумулює контент на юридичну тематику: новини щодо ухвалених Верховним Судом рішень, дайджести й огляди судової практики, науково-практичні й аналітичні статті, презентації суддів, ексклюзивні інтерв'ю тощо.

Telegram i WhatsApp

Канали Верховного Суду в месенджерах є інформаційною платформою, на якій розміщуються важливі правові висновки у вигляді ілюстрованих кейсів, а також огляди та дайджести судової практики.

Instagram

Instagram-сторінка Верховного Суду є майданчиком для комунікації з майбутніми юристами й усіма, хто цікавиться розвитком сучасного права, його історією та перспективами, стежить за правовими новинками і проектами, у яких беруть участь судді та працівники ВС: просвітницькі заходи, благодійні ініціативи тощо.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!